

לא תפריע!

איתמר בנית, מורה לפיסיקה ומחשבים, ברנקו וייס ע"ש רבין מזכרת בתיה

אם ננסה לזהות מה משותף לכל התלמידים המגיעים לנויפה במשרד המנהל, ומה משותף לתלמידים המקבלים תעודות הצטיינות בבית הספר, נוכל לאתר את הדרישות דה-פקטו מן התלמידים. אלו הם הקווים האדומים שמציב בית הספר הלכה למעשה לתלמידיו, והם חזקים מכל מסמך מדיניות. מהתבוננות כזו מזדקר לעין תחום אחד; תביעה אחת שאי-אפשר להיות תלמיד מצוין בלי למלא אותה, ומי שאינו ממלא אותה ייתקל לרוב בסנקציות משמעותיות; בית הספר, בהתנהלותו היום-יומית, מציב דרישה אחת הבולטת מעל כל שאר הדרישות:

לא תפריע.

תלמיד – חכם, חרוץ, סקרן ונחוש ככל שיהיה – לא יוכל להיחשב לתלמיד טוב אם יפריע בעקביות להתנהלות השיעורים שהוא משתתף בהם. לעומתו, תלמיד שאינו מפריע – עצל, דוגמטי ובינוני בכל תחום אחר – לרוב לא יפגוש את הוריו במשרד המנהל. תלמיד כזה, שאינו מפריע, יצלח את שנות לימודיו בלי למשוך אש. נדמה שתופעה זו מתקיימת בכל מקום, גם בבתי ספר מעולים, אצל מורים מצוינים וחדורי שליחות ורוח חינוכית.

התביעה לשבת בשקט במשך שעות ארוכות אינה פשוטה; מעטים המבוגרים שיעמדו בכך בקלות – שמונה שעות ביום, חמישה ימים בשבוע. ישיבה בשקט אינה מיומנות נדרשת בחיי רוב המבוגרים, ואף על פי כן הדיבר "לא תפריע" מתנוסס בלי מילים מעל כל הערכים והאידיאות שמקדם בית הספר.

בין ההגדרה האוטופית של תלמיד טוב לבין הדרישות המעשיות שמציב בית הספר בפני תלמידיו יש פער רחב. במסמכי היסוד של בתי ספר רציניים ומנוהלים היטב נמצא שלל תביעות מן התלמיד הטוב: עצמאי, חושב, ספקן, סקרן, נחוש, מנומס וכיוצא באלה. אולם אם ננסה לאתר את הדרישות של בית הספר מתלמידיו דרך התבוננות בנעשה בפועל אנו עשויים לקבל תמונה שונה לחלוטין. (פורסם בהגיע זמן חינוך)

45 דקות של שקט

אבן היסוד שבית הספר בנוי סביבה היא השיעור. פרק זמן בן ארבעים- וחמש דקות, שבמהלכו שלושים עד ארבעים תלמידים יושבים בחדר אחד ונדרשים להיות שקטים כדי לאפשר למורה לדבר. התלמידים ילמדו בקצב אחיד ובאופן אחיד את הנושא שבחר המורה לאותו שיעור. פעילות זו היא המרכיב היסודי של בית הספר, ועיקר מאמצי בית הספר

מבינים בהוראה

מושקעים בלאפשר ולקיים את השיעורים. הטיולים, פעילויות ההעשרה, השיעורים הפרטניים והשיחות האישיים, וכמוהם הטקסים וההופעות, כולם שחקני משנה לצד השיעור. זוהי הדרך שבה מתקיימת למידה בבית הספר. הפרעה משמעותית ועקבית לקיומו של השיעור אינה רק פוגמת בהתנהלות בית הספר – היא שוללת את זכות הקיום שלו. בית ספר הבנוי להוראה באמצעות שיעורים, שהשיעורים בו אינם מתנהלים כסדרם, אינו מממש את יעדיו.

כפי שאנו דורשים מנהגים לנהוג בצדו הימני של הכביש, ואנו תובעים מכל אזרח לשלם מסים, הדרישה לשבת בשקט בשיעור היא תנאי הכרחי לקיומו של השיעור כפי שאנו מכירים אותו. כשם שנהג שאינו מסוגל לכך לא יקבל רישיון, כך גם תלמיד שאינו כשיר לעמוד בתביעה זו לא יישאר בבית הספר. כך הדבר כבר שנים רבות. הישיבה בשקט אינה נדרשת לחיים כמבוגר, אבל היא הכרחית לקיומו של בית הספר, אין בררה אחרת. תלמיד שאינו מסוגל לכך אינו מתאים לבית הספר ויאלץ למצוא לעצמו מסגרת אחרת.

השלמתנו עם התביעה מן התלמידים שלא להפריע נשענת אם כך על שני יסודות. האחד – למידה מתקיימת בשיעורים כפי שאנו מכירים אותם, ואלה אינם סובלים הפרעות עקביות. האחר – אנו מוכנים להשלים עם העובדה שחלק מן התלמידים לא מתאימים ללמידה בבית הספר, ויאלצו למצוא מסגרת אחרת. חשוב לציין כי שתי ההנחות הסמויות הללו התבססו בתפיסה הקולקטיבית בטרם נכנסה האנושות לעידן המידע. השינויים שהביא העידן החדש מתבטאים הן באמצעים הטכנולוגיים העומדים לרשות המורה למימוש מעשה ההוראה (אם לא בפועל, לפחות בכוח), הן בדרישות הניצבות בפני בוגר העומד בשערי עולם הפרנסה. דרישות אלה משליכות על תפקידה של מערכת החינוך ועל משמעותה של נשירה מבית ספר.

יש אלטרנטיבות

רף המינימום לכניסה לשוק העבודה המטפס בעקביות והכלים הטכנולוגיים החדשים מחייבים אותנו לבחון מחדש את ההנחה שלפיה הדרך (בהא הידיעה) ללמד היא באמצעות השיעור כפי שאנו מכירים אותו.

השינוי היסודי והמהותי שמביאה עמה הטכנולוגיה הוא זמינות המידע. המורה אינו בעל הידע הבלעדי, והתלמיד יכול לגשת לידע הדרוש לו באופנים שונים ובזמנים שונים. המורה נדרש אם כך בעיקר לכוון את התלמיד ולהנחותו. גישה אחת שהתפתחה על בסיס הנחה זו היא **למידה מבוססת פרויקטים** (PBL - Project Based Learning). בין עקרונותיה, גישה זו הופכת את סדר הלמידה: במקום ללמד את התלמיד ולאחר מכן לספק לו את הצורך

תלמיד - חכם, חרוץ, סקרן
ונחוש ככל שיהיה - לא יוכל
להיחשב לתלמיד טוב אם יפריע
בעקביות להתנהלות השיעורים
שהוא משתתף בהם. לעומתו,
תלמיד שאינו מפריע - עצל,
דוגמטי ובינוני בכל תחום אחר -
לרוב לא יפגוש את הוריו
במשרד המנהלת. תלמיד כזה,
שאינו מפריע, יצלח את שנות
לימודיו בלי למשוך אש.

ללמידה (השלמת מטלות והצלחה במבחנים), מוצב בפניו אתגר מעשי כלשהו, והוא ייאלץ אותו ללמוד את החומר הדרוש בדרכו להגשמת המטרה.

כיוון אחר הוא בשיטת **הכיתה הפוכה** שבה, משנים את הדרך שבה מנוצל זמן האינטראקציה בין המורה לתלמידים. במקום לספק להם את המידע החדש בזמן השיעור, התלמידים נדרשים ללמוד את החומר לפני השיעור (לרוב באמצעות סרטונים), וכך במהלך המפגש הם יכולים להיות פעילים יותר (בדיון, בפתרון בעיות או בכל פעילות אחרת).

גישה המדגימה שינוי משמעותי עוד יותר מלמידה מסורתית היא **למידה לשליטה (mastery learning)**, שבה המורה מוותר על שמירה על קצב אחיד בכיתה. כל תלמיד לומד בקצב שלו בעזרת סרטונים ומטלות, והמורה משמש כחונך וכמנחה ללמידה, ומבצע בקרה על רמת ההבנה ומידת ההתקדמות של התלמידים. שיטה זו גם מאתגרת את חלוקת הזמן למקטעים בני ארבעים-וחמש דקות, המכתיבים למידה של מקצוע אחד על ידי כל התלמידים ברגע נתון.

כל אחת משלוש הגישות הללו משנה בצורה יסודית את חוויית התלמיד בשיעור ואת הנדרש ממנו. בשלושתן מצטמצם בצורה ניכרת הצורך של המורה למסור מידע לתלמידיו באופן פרונטלי. כתוצאה מכך, ה"הפרעה" לשיעור מאבדת את רוב משמעותה.

כך או כך, שילוב מתודות חדשות המאפשרות לנו לשנות את האופן שבו השיעורים מתנהלים יאפשר לתלמידים נוספים להישאר בין כותלי בית הספר, ויאפשר לנו כמורים לחדול מלטפח "אי-הפרעה" ולמקד מאמצינו במטרות ראויות יותר. ■